

1997). Tutkimus osoitti, että paras vaihtoehto kotimaisen työllisyyden, valtiontalouden ja koko kansantalouden kannalta olisi ollut vuonna 1999 toteutettu 30 prosentin hinnanalennus alkoholijuomien hinnoissa. Valitettavasti paras vaihtoehto ei ole enää käytettävissä.

Toinen tutkimus on STM:n sarjassa julkaistu Alkoholijuomien hintatason alenemisen yhteiskunnalliset vaikutukset (Helsinki 1998). Tutkimuksen teettivät eri ministeriöt (STM, VM, LM, KTM ja SM) ja sen tekivät Stakes, LTT ja VATT. Voidaan siten sanoa, että kaikki merkittävät tutkimuslaitokset ovat saaneet sanoa sanansa asiasta. Viimeksi mainitussa tutkimuksessa esitetään neljä eri hintatasovaihtoehtoa ja pohditaan, mitkä ovat kunkin seurauksivaikutukset yhteiskuntaelämän eri alueilla.

En tässä tarkemmin erittele näitä

tutkimuksia. Jokainen voi tutustua niihin ja löytää itselleen sopivimman skenaarion. Olen ollut huomaavini jonkinlaista harrastusta kiistelyyn näiden tutkimusten luottavuudesta, ja kun kiistelijöinä usein ovat eri käppyröiden takana seisovat ekonomistit, niin maallikon on parasta olla kunnioittavasti hiljaa ja ihailen seurata oppinutta keskustelua. Jotakin olisi kuitenkin tehtävä, koska selvää on, että emme tällä verotasolla voi mennä vuoteen 2004. Näin pitkälle kaikki ovat yhtä mieltä. Mitään päätöksiä ei ole vielä tehty, joten näyttämö on vielä avoin hyvälle ehdotuksille. Vihdoinkin ollaan siinä tilanteessa, että kun Ruotsi, jota yleensä olemme seuranneet kuulaten, tekee jotakin, panemme asian mielenkiinnolla merkille – mutta ei sen enempää.

On muistettava, että alkoholi-juomista saadut verotulot ovat kai-

kesta kohusta huolimatta pysyneet vakaina. Lama laski – luonnollisesti – tätäkin määrää, mutta muutoin mitään hälyttävää ei tapahtunut edes vuosina 1995–1996, kun ralli oli kuumimmillaan. Viime vuonna valmisteverot olivat noin 7,5 miljardia ja yli 11 miljardia yhteensä (siis kun arvonlisävero lasketaan mukaan) ja tänä vuonna on budjetoitu 7,7 miljardia.

Yksi mielenkiintoinen kysymys on luonnollisesti Viron EU-jäsenyys. Jos Viro on jäsen 2003 tai 2004, näkymät ovat mielenkiintoiset. Matka on puolitoista tuntia, hinnat nykyiset ja määrät EU:n mukaiset. Rallista saattaa tulla mahtava. Tämä ei koske vain alkoholia, vaan kaikenlaisia muitakin nautintoaineita.

KARI PAASO

USKON JA UTOPIAN ETSINTÄÄ

Vuosisadan, vuosituhannen, päätteeksi ajatteleva ihminen tilittää suhdettaan päättyneeseen aikakautteen. Vuosisata lupasi paljon, petti vielä enemmän. Se oli Suuri kertomus, joka syvimmiltään osoittautui saduksi. Järkiperäisyyden aika paljastui hupsun tarinoimaksi, utopiaksi joka romahti silloin, kun se oli saavutettu.

Jälkijäritykset ravistelevat pitkään, pahiten yhteiskuntatieteitä. Siksi ei liene paradoksaalista, että yhteiskunnan tutkija vetäytyy aja-

tuksineen yleisen sfääristä yksityiseen ja ulottaa pohdintansa rajalle, jossa tietämys loppuu ja hämäryys alkaa. Samalla tavoin on perinnäisten odotusten vastaista mutta tässä järkytyksen tilassa luonnollista, että kirkonmies keskittyy pohtimaan globaalistuvan jälkiteollisen yhteiskunnan maallis-sosiaalisia kysymyksiä. Eivätkä kysymyksistä tärkeimmät koske banaanien hintaa tai nautanlihan hormoneja.

Sosiaalipsykologian emeritusprofessori Antti Eskola (s. 1934) tun-

nustaa, ettei hän eläkepäivinänsä ikonutkaan jatkaa kulkuaan yhteiskuntatieteen yleisen virran mukana, vaan halusi kääntyä hämärälle sivukujalle tutkiakseen tieteelliseltä kannalta epäilyttävää kohdetta: uskonnollista traditiotamme ja mieskohtaista suhdettaan uskoon ja uskontoon. Pohdiskelu vie tiedemiehen sinne, missä tieto loppuu mutta kysymykset jatkuvat. Rationalisti heittäytyy irrationalistiksi; alkaa henkilökohtaisen uskon tunnustelu.

Tuomiorovasti Mikko Heikka (s.

1944) ei etsi esseissään perustaa enempää oman kuin lähimmäisten uskolle tai neuvoja sielun pelastukselle; hän peilaa ja pohtii kulttuurin vuosisataisrakenteita, joissa imateriaaliset teemat ja tendenssit pyrkivät yhteiskuntaelämän aineellistuneiksi kehyksiksi. Keskeinen on paratiisimyytti: ”Niin kuin sosialismilla oli taustanaan paratiisikertomus, samoin myös kapitalismi, markkinatalous ja informaatioteknologia ovat tahtoen tai tietämättään paratiisin rakentajia”.

Mutta paratiisissa oli myös käärme. Sen pahuuden ja kavaluuden eri aikain utopistit ja paratiisin tavoittelijat unohtavat. Heikan mukaan maanpäällisiä utopioita on kehitelty vain kristinuskon vaikutuspiirissä. Aasian kulttuurien historia ei tunne utopioita. Syytä siihen on aasialaisten uskontojen syklinen aikakäsitys: elämä on loputonta kiertokulkua. Kristillisessä kulttuurissa eletään lineaarista aikaa; siksipä paratiisista karkotuksen jälkeen elämä on ponnistelua kohti lopullista taivaan tulemistä. Tähän lineaariseen (toive)ajatteluun perustuvat maalliset utopiat. Niistä uljain oli Marxin ja Engelsin luomus – tuloksenaan paratiisin asemesta tunnetussa historiassa ennennäkemätön kadotus. Käärme osoitti voimansa ja kavaluutensa.

Globaalistuva kasinokapitalismi omalla sikamaisella ja röyhkeällä tavallaan uusintaa paratiisikuvitelmaa. Siitä tuskin kehittyi reaaliosialismia varmempaa Eldoradoa. Köyhyys ja vähäosaisuus eivät suinkaan ole häviämässä maailmasta; nopeasti kehittyvä usköyhyys on nimenomaan vauraitten(?) ja menestyvien(?) talouksien uusi sisäinen ilmiö. Kehittyvä maailmantalous on armotonta taloutta.

Jälkimodernia kulttuuria ja kovaa armotonta talousperustaa eritellessään Heikka tulee etsineeksi uutta utopiaa. Hän kysyy, mikä olisi po-

liittinen vaihtoehto vasemmiston ja oikeiston vaihtoehtojen tuolla puolen. Heikan utopia on ”onnellisuuden talous”. Miten utopiasta tulisi totta? Riittääkö pääomaliikkeiden Tobinin vero avaamaan tien kohti uutta utopiaa? Se jää kuvittelun ja uskomusten varaan. Mutta onhan kirjoittaja sananmukaisesti uskon – ja utopian? – miehiä. Immateriaalinen vastaus näyttää yksinkertaiselta: paratiisi on maa, jossa elämällä on tarkoitus.

Onnellisuuden talouden yhtenä piirteenä näyttää olevan ”armo”, vastikkeeton suoritus. Se voisi olla – tässä Heikka nojaa Derridaan – maailmanhistorian merkittävin ja dynaamisin voima. Äkeä yhteiskuntatieteilijä Eskola päätyy henkilökohtaisissa uskon tunnusteluissaan samaan: ”Armo on ainoa mahdollisuus”.

Olisiko kirkosta eronnut entinen vasemmistoradikaali tullut uskoon? Sen Eskola on monissa haastatteluissa kiistänyt. Sen sijaan hän tunnustaa syntyneensä uskoon; hän on syntynyt ja kasvanut traditioon, joka sitoo ja josta hän turhaan on yrittänyt joskus irrottautua. Jäljelle jää ajattelevan ihmisen osa: käydä puimaan ja seulomaan, ottamaan ajatuksin mittaa sellaisesta, mitä ei – ainakaan tieteellisen – ajattelun keinoin voi milloinkaan mitata.

Eskola tunnustaa olevansa uskonnollinen vaan ei uskovainen. Jumala on Eskolalle jotakin äärimmäisen mieskohtaista; se on läsnä ahdistuksena ja suojana, käsityksinä synnistä ja armosta. Toisaalta tuo tuntematon eksistoi myös kirkkomme opin Jumalana luterilais-talonpoikaaisessa traditiossa, torpparikulttuurissa, työn siunauksellisuudessa, yksinäisyydessä. Sosiologille jumala paljastuu vuosisataisessa kulttuurisessa diskurssissa.

Eskola etsii vastausta periluterilaiseen peruskysymykseen: minkälai-

nen voisi olla järkevä ihmisen usko? Kysymyksessä itsessään kytee polttavana koko luterilaisen uskonorientaation paradoksi: yritys rationalisoida irrationaalista, yritys vangita käsitteelliseksi käsittämätöntä. Miten selittää selittämätöntä? Eikö näissä yrityksissä aina menetetä se, mikä uskossa – uskonnollisissa ja syvähenkisissä tuntemuksissa – on syvintä ja olennaista: luja luottamus siihen, mikä on näkymätöntä, tuntemus, joka on sanaton? Eskola ei tähän syyllisty. Hän tiedostaa vaaran ja pysähtyy kysymykseen näkymättömän rajalle. Eskola on kiehtova kyselijä, ei vakuuttava todistelija. Hän tunnustele, ei tunnusta.

Neuvostoliiton julmuuden ajoilta tiedetään, että monet syyttöminä tuomitut uskoivat vastoin päivänselviä tosiasioita itekin syyllisyyteensä. He tunnustivat vastoin tietoa. Heidän uskonsa jos keiden oli lujaa luottamusta siihen, mitä toivottiin; sen mukaisesti he orientoituivat, alistuivat, kärsivät, kuolivat. ”Tuonpuoleinen” tiesi kaiken ja oli oikeassa. Näin luja luottamus voi olla ek-sytyksistä hirvittävin ja tuhoisin.

Eskolan usko ei ole sokeaa vaan kyselevää. Hämmäntävä sokea piste tiedemiehen näkökentässä on kuitenkin suhteessa luonnontieteisiin. Erityisen ivallinen Eskola on aivotutkimusta, perinnöllisyystiedettä ja evoluutiopsykologiaa kohtaan; niiden mielenkiintoisimmat löydökset ja oletukset kelpaavat sosiaalipsykologille vain humalaisten höpinöiksi. Miksi jumala asui juuri aivoissa, Eskola pelkistää. Yhtä naiivi on kysymys, voisiko diskurssin jumalaa tavoittaa aivottomien vuorovaikutuksesta?

Eskola yllättää sekä ennakkoluolottomuudellaan että jyrkillä ennakkoluuloillaan. Torjuessaan luonnontieteiden – yhtä lailla hiukkasfysiikan kuin genetiikan – uusinta tietoa Eskola liittyy siihen humanistien ja yhteiskuntatieteilijöiden joukkoon, jo-

ka yhä pelkää kurkistaa Galilein kaukoputkeen ja näin leikkaa siivet omalta älylliseltä uteliaisuudeltaan.

Eskola ja Heikka lähtevät pohdiskeluisaan kulttuurin ääriailoilta ja taivaatavat jännittävästi toistensa ohi. Empiirikosta sukeutuu näkymättömän tunnustelija; hengellisen elämän esipaimen ja ”tuonpuoleisen” asiamies kohdentaa kriittisen ja kyselevän katseensa selkeästi ”tämänpuoliseen”. Molemmat liikkuvat kuitenkin ajatuksineen samoissa

kehyksissä; molempia askarruttavat järkipärisyyden murentuminen ja uuden toivon, uuden utopian – tiedettä paremman messiaan – mahdollisuus. Mistä viriäisi toiminnan tuuli? Eskolan asettamassa kysymyksessä sosiologin ja teologin yhteinen huoli kohtaavat.

Molemmat ovat ajattelijoina sekä syviä että selkeitä. He kirjoittavat kirkasta ja nautittavaa kieltä.

EERO SILVASTI

ANTTI ESKOLA
USKON TUNNUSTELUA
MITÄ JUMALASTA PITÄISI AJATEL-
TELLA?
HELSINKI: OTAVA, 1999
203 s.

MIKKO HEIKKA
PARATIISI AJATTELEE MEISSÄ
ENTÄ KADOTUS?
HELSINKI: KIRJAPAJA OY, 1999
191 s.

VALISTAVASTI VÄKIVALLASTA

Katujen turvattomuus ja väkivalta on nykyisin yksi suomalaisten keskeisistä huolenaiheista. Vuonna 1999 tehdyn mielipidetutkimuksen mukaan lähes 90 prosenttia meistä on sitä mieltä, että yhteiskunnan turvallisuudessa ja rikollisuuden ja väkivallan määrässä on kymmenen viime vuoden aikana tapahtunut muutosta kielteiseen suuntaan. Myös tiedotusvälineet, erityisesti iltapäivälehdet, ovat kiinnittäneet väkivallan ongelmiin viime aikoina paljon huomiota.

Syvä huoli ja näyttävä uutisointi väkivaltarikoksista liittyvät yhteiskunnan yleiseen ilmapiiriin. Sosiaalisista ongelmista käytävässä julkisessa keskustelussa on korostunut järjestystä painottava näkökulma (ks. Jussi Simpuran ja Christoffer Tigerstedtin artikkeli Yhteiskuntapolitiikan nrossa 5–6/99). Tällä taas on yhteys yhteiskunnan taloudelliseen ja sosiaaliseen murrokseen ja

sen luomaan epävarmuuteen ja turvattomuuteen.

Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkija Martti Tuominen on tehnyt yksityiskohtaisen ja mietityn tutkimuksen pahoinpitelyrikollisuudesta Helsingissä. Tilastoilla argumentoituva työ luo väkivallan ongelmista käytävälle keskustelulle vankkaa tietopohjaa. Seuraavassa yritän välittää eteenpäin joitakin sen sisältämiä valistuksen aineksia.

Kuva pahoinpitelyjen määrästä ja sen kehityssuunnasta Suomessa muodostuu varsin erilaiseksi sen mukaan, tukeudutaanko virallisiin rikostilastoihin vai kysytäänkö ihmisiltä, ovatko he joutuneet pahoinpitelyn uhriksi (ns. uhritutkimukset). Poliisin tietoon tulleiden pahoinpitelyiden määrä on viime vuosikymmenten aikana lisääntynyt voimakkaasti. Vuosina 1990–97 poliisin tietoon tuli koko maassa keskimäärin 21 270 pahoinpitelytapausta

vuotta kohti, kun pahoinpitelyjen määrä 1970-luvulla oli 12 390 vuotta kohti ja 1950-luvulla keskimäärin vain 5 670.

Vuodesta 1980 lähtien tehtyjen uhritutkimusten antama kuva poikkeaa tästä tilastokuvasta kahdella tavalla. Väkivaltatapauksia on uhritutkimusten mukaan moninkertaisesti enemmän kuin poliisille ilmoitetaan, mutta niiden määrässä ei näyttäisi tapahtuneen olennaista lisäystä 20 viime vuoden aikana – päinvastoin vammoihin johtaneet tapaukset näyttäisivät vähentyneen. Tilastoitujen pahoinpitelytapauksen määrän kasvun taustalla tutkijat näkevät ilmoitusherkkyuden lisääntymisen: kansalaiset ovat entistä herkemmin kääntyneet poliisin puoleen väkivallan uhriksi jouduttuaan.

Helsingissä pahoinpitelyjä tapahtuu poliisitilastojen mukaan eniten sekä absoluuttisesti että väestömäärään suhteutettuna. Poliisin tietoon